

Urška Bonin, Lavra Tinta in Maja Kenda

SEM@FORJEV UTRIP: MLADI BRALEC IN DIGITALNI MEDIJI

V Sekciji za mladinsko knjižničarstvo pri ZBDS smo letos prvič organizirali posvetovanje. Sledili smo namreč želji po dodatnih izobraževanjih, ki je bila izražena v anketi Profil mladinskega knjižničarja. Podrobnejši rezultati in interpretacija ankete so na voljo v skupnem, obsežnem dokumentu, ki je dostopen na spletu: <https://fliphtml5.com/ycabn/exxw>. Strokovni javnosti smo tako ponudili izobraževanje z aktualno tematiko. Naslovili smo ga *SeM@FoRjev utrip: Mladi bralec in digitalni mediji*. Vsebino posvetovanja smo torej posvetili pogovoru o digitalnih medijih, sodobni tehnologiji in pa predvsem mladim uporabnikom teh naprav.

Čeprav nam sodobne naprave ponujajo nešteto prednosti in možnosti uporabe in nam lajšajo življenja na tak in drugačen način, se vsi bolj ali manj zavedamo negativnih učinkov prekomerne rabe zaslonov. V te pasti se lahko ujamemo vsi brez izjem. Mladi uporabniki pa so za kanček bolj izpostavljeni od nas in, kot pravi dr. Roman Globokar, so otroci in mladostniki še posebej dovzetni na okoljske dražljaje digitalnih medijev, saj so povezave v možganih oz. procesi pridobivanja teh povezav, ki nastajajo na podlagi interakcij in izkušenj iz okolja, v otroški dobi intenzivnejši. Poleg tega pa ne smemo pozabiti, da gre za t. i. digitalne domorodce in da so to generacije, ki so bile rojene v svet tehnologije in si sveta brez nje ne znajo predstavljati oziroma si ga zelo težko predstavljajo. In čeprav smo lahko dolga leta shajali brez pametnih telefonov in drugih naprav, se tudi sami velikokrat znajdemo v skušnjavah oz. ujeti v marketinške in druge trike, ki nas priklepajo k neprekinjeni uporabi tehnologije. Kako težko je šele mladim, še neizoblikovanim posameznikom, ki izkušnje sveta pred digitalno dobo nimajo in je ne poznajo? Povabili smo različne strokovnjake, ki so nam skušali razkriti, kako se lahko izognemo pastem, kaj lahko sami storimo, a tudi, katere so prednosti sodobnih naprav in kako te prednosti kar najbolj izkoristiti v svoj prid s čim manj negativnimi posledicami.

Izobraževanje je bilo izvedeno na spletni platformi Zoom. Uvodoma je udeleženke pozdravila predsednica Sekcije za mladinsko knjižničarstvo pri ZBDS **Urška Bonin**.

Posvetovanje je bilo razdeljeno na tri sklope. Prvi sklop je začela asistentka in raziskovalka **Kaja Hacin Beyazoglu** z Oddelka za psihologijo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Glavnina njenega raziskovanja se osredotoča na malčke in otroke v zgodnjem otroštvu ter njihov razvoj – predvsem na področjih zgodnje pismenosti, metajezikovnih zmožnosti in teorije uma. V predavanju z naslovom

Sodobna tehnologija in zgodnja pismenost otrok se je osredotočila na prednosti, ki jih lahko ob pravilni uporabi, upoštevanju določenih omejitev, predvsem pa veliki vključenosti in angažiranosti staršev ali skrbnikov prinaša tehnologija tudi za najmlajše uporabnike. Predstavila je, na kakšen način je sodobna tehnologija vključena v aktivnosti zgodnje pismenosti in kakšni so lahko njeni učinki na razvoj otrok. Izpostavila je tudi problematičnost negativnih učinkov pretirane izpostavljenosti sodobnim napravam v občutljivih razvojnih obdobjih. Pri kakovostnih in starostno primernih medijskih vsebinah je ključno premišljeno prikazovanje vsebine, kjer interaktivni, dinamični in drugi prikazi otrokove pozornosti ne odvrtaajo od glavne vsebine, temveč jo pomagajo usmeriti k vsebini in pripomorejo k boljšemu razumevanju celote. Več lahko o tem preberemo v znanstveni monografiji *Zgodnja pismenosti otrok: razvoj, spremljanje in spodbujanje* treh avtoric – Ljubice Marjanovič Umek, Urške Fekonja in Kaje Hacin Beyazoglu. Publikacija je nastala v okviru projekta Bralna pismenost in razvoj slovenščine – OBJEM: Ozaveščanje, Branje, Jezik, Evalvacija, Model.

Drugi prispevek prvega sklopa z naslovom »*Kdo je glavni: ti ali stroj?*« je pripravil **Janez Arh** iz Logouta, centra pomoči pri prekomerni rabi interneta, ki v Sloveniji deluje že deseto leto. (<https://www.logout.org/sl/>). Predavatelj ima več kot dvajset let izkušenj dela z otroki in mladostniki v socialnem varstvu na nacionalni in mednarodni ravni. Poleg tega spremlja razvoj video iger in digitalnih tehnologij že od osemdesetih let prejšnjega stoletja. Glavni izzivi njegovega dela so usmerjeni v učenje uravnotežene uporabe digitalnih tehnologij, saj le-ti prinašajo korist v naša vsakdanja življenja. Pri Logoutu izvaja svetovalne razgovore, izkustvene delavnice in tabore za mlade ter predavanja za starše in strokovne delavce. V svojem prispevku je podal veliko praktičnih informacij o tem, kako prepoznati prekomerno rabo tehnologij, in namige, s pomočjo katerih lahko odrasle osebe vnaprej zaščitimo otroke, da do tega ne pride. Seznanil nas je z vsebinami, ki privlačijo otroke. Podal je priporočila glede varne rabe naprav za zmanjševanje tveganj in preprečevanje zasvojenosti. Na tem mestu nas je tudi seznanil z različnimi oblikami zasvojenosti z digitalnimi napravami in z možnostjo nujenja psihosocialne pomoči žrtvam spletnega nasilja. Pomembno je, kakšen odnos imamo do uporabe sodobne tehnologije, kakšne so naše vrednote in kakšen zgled dajemo mlajšim, saj so tako kot druge človeške aktivnosti tudi aktivnosti uporabe digitalnih naprav usmerjene v zadovoljevanje določenih psiholoških potreb, predvsem potreb po druženju, pripadnosti in povezanosti.

Drugi sklop je začela **Maja Vreča** z Akademске in raziskovalne mreže Slovenije, kjer je dolgo vodila oddelek za podporo uporabnikom, v zadnjih letih pa se je njen fokus preusmeril predvsem v širjenje znanj s področja varne rabe novih tehnologij. Je tudi dolgoletna sodelavka Centra za varnejši internet Safe.si. V predavanju z naslovom *Smernice za uporabo zaslonov pri otrocih in mladostnikih* nam je na podlagi predvsem slikovnega gradiva predstavila zaskrbljujoče prakse naših otrok in nas samih, ki bi jim morali biti za zgled. Izpostavila je negativen vpliv »elektronskih varušek«, med katere sodi tudi televizija, predvsem pa naprav z zasloni na dotik, na odraščanje otrok v zgodnjem razvojnem obdobju. O posledicah prekomerne rabe na duševno zdravje in razvoj otrok so začeli množično opozarjati pediatri, ki so v svojih ordinacijah zaznali hude posledice pretirane izpostavljenosti zaslonom. Združenje pediatrov se je tako povežalo z ostalimi strokovnjaki s področja rabe digitalnih naprav, kar je v slovenski prostor prineslo prve Smernice

za uporabo zaslonov pri otrocih in mladostnikih. Publikacijo je izdala Sekcija za primarno pediatrijo Združenja za pediatrijo Slovenskega zdravniškega društva maja 2021. Predavateljica in soavtorica Smernic je poudarila tudi razliko med digitalno pismenostjo, ki predstavlja znanje o uporabi digitalnih tehnologij, in internetno medijsko pismenostjo, pri kateri razumemo, kako deluje digitalna tehnologija, kako vpliva na nas in kako se lahko zaščitimo, da smo varni na internetu.

Naslednji prispevek z naslovom *What the Future Wants* je predstavila vodja istoimenskega projekta **Daisy Kidd**. Zaposlena je v mednarodni nevladni organizaciji Tactical Tech, katere poslanstvo je predvsem izobraževanje javnosti o kulturni, politični in družbeni vlogi tehnologije. Organizacija ima sicer sedež v Berlinu, vendar je dejavna po vsem svetu preko raznolikih programov, razstav, raziskovanj in projektov. Daisy Kidd se je v svojem predavanju sprehodila skozi zanimive programe, ki jih pripravljajo za mlade. Programi so raznoliki, z njimi poskušajo mlade osveščati o neprimerni in prekomerni rabi tehnologij, o prepoznavanju lažnih novic, globokih ponaredkov in drugih pasti na spletu. Mlade želijo predvsem pritegniti v pogovor o digitalnih vprašanjih in jih spodbuditi h kritičnosti do podatkovne pismenosti. Predstavila nam je tudi razstavo za širšo javnost *The Glass Room*. Del njene vsebine, in sicer *Izdaja o napačnih informacijah*, je bila med drugim jeziki prevedena tudi v slovenščino (<https://www.theglassroom.org/sl/napacnih-informacijah/>). Pri »stekleni sobi« gre za zbirko umetniških, oblikovalskih in tehnoloških predmetov, ki raziskujejo podatke, zasebnost in naš odnos s tehnologijo in platformami, ki jih uporabljamo v vsakdanjem življenju. Njen namen je predvsem spodbujanje obiskovalcev k razmišljanju o tehnologiji in našem odnosu do nje. Aplikativni del razstave je *Orodje za podatkovno razstrupitev* (izvorno Data Detox Kit), ki vključuje vsakodneвне korake, ki jih lahko uberemo, da nadziramo svojo digitalno zasebnost, varnost in dobro počutje na način, ki ustreza nam. Orodje je dostopno v spletni obliki (<https://datadetoxkit.org/sl/home>) in tudi kot učni listi oz. zloženke za tiskanje.

Tretji, zaključni sklop je začel **dr. Miha Kovač** z Oddelka za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani s predavanjem *Ali ima branje knjig še smisel?* Popeljal nas je skozi zgodovino spreminjanja učbenikov, ki so se vzporedno z razvojem tehnologije spreminjali iz učbenikov, v katerih je bilo samo besedilo in čim manjši robovi, do učbenikov, kjer je besedila samo še za vzorec, krasijo pa jih fotografije, skice, zemljevidi in široki robovi. Poudaril je, da si pri branju daljših člankov ali knjig vsebino bolj zapomnimo, če jo beremo s papirja. Če bomo želeli ohraniti razmišljujočo skupnost, bomo morali vzgajati mlade, da berejo s papirja. Eden od pomembnih stranskih učinkov branja knjig je poleg širjenja besednega zaklada tudi razvijanje domišljije in empatije. Avdiovizualni mediji takega učinka, kot ga ima branje s papirja, na bralca nimajo.

Za konec nam je predsednica Slovenske sekcije IBBY **dr. Tina Bilban** predstavila sekcijo, njena področja delovanja, nagrade, ki jih sekcija podeljuje, ter spletno stran (<https://www.ibby.si/>) in nas povabila k včlanitvi v sekcijo. Promocijo branja in kakovostnih mladinskih knjig v Sekciji spodbujajo in negujejo tako v domačem kot tujem prostoru, predvsem pa oba prostora povezujejo s številnimi projekti: od podeljevanja nagrad, bralnospodbujevalnih akcij, nominacij slovenskih ustvarjalcev in projektov do promocije kakovostne mladinske književnosti in slovenskih projektov s tega področja.

Po zaključku posvetovanja smo izvedli še kratko anketo, s katero smo želeli dobiti povratne informacije udeležencev. Odzvalo se je 70% vseh, ki so se posvetovanja udeležili. Z izvedbo posvetovanja so bili zadovoljni, prav tako tudi s predstavljenimi vsebinami in predavatelji. Na splošno so menili, da jim bodo pridobljena znanja in informacije pomagale pri nadaljnjem delu z mladimi bralci.

V prihodnosti si udeleženci želijo izobraževanj na področju digitalne in medijske pismenosti (predvsem varnosti na spletu, prepoznavanje lažnih novic, promocije na družbenih medijih ...), aktualnih temah na splošno in na področju mladinske književnosti. Še vedno si najbolj želijo izobraževanj na področju branja, motiviranja za branje in bralne kulture s poudarkom na posameznih starostnih skupinah ter teoretičnem in praktičnem delu.

Z odzivom udeležencev na prvo posvetovanje smo v Sekciji za mladinsko knjižničarstvo izjemno zadovoljni. Preučili bomo vse pripombe, nasvete, želje in namige in prihodnje leto skušali pripraviti novo bero predavanj v ritmu SeM@FoRjevega utripa.